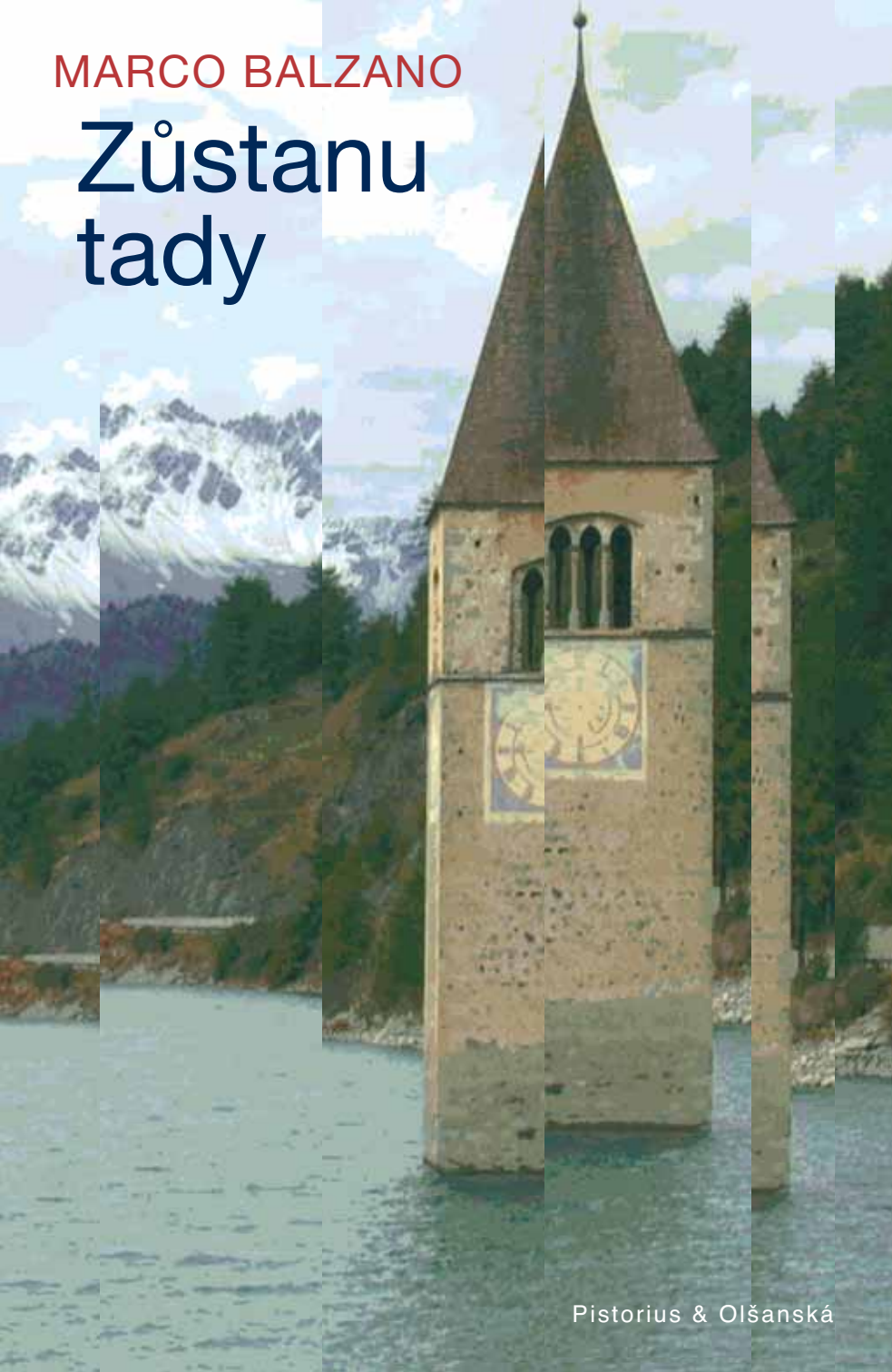

MARCO BALZANO

Zůstanu tady

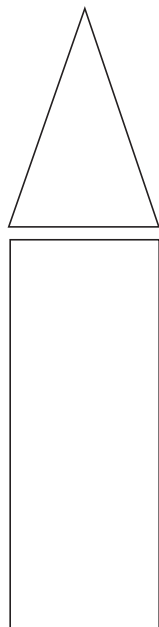
Pistorius & Olšanská

V horách Jižního Tyrolska, na pomezí tří současných států – Itálie, Švýcarska a Rakouska –, ležela kdysi vesnička zvaná Curon Venosta (německy Graun im Vinschgau). Dnes z ní zbyla jen kostelní zvonice čnící nad hladinu umělého jezera, k níž se houfně sjíždějí turisté, aby si pořídili efektní fotografie. Vypravěčka Trina líčí osudy zdejších německy mluvících obyvatel, násilnou a nenáviděnou italianizaci tohoto kraje v období Mussoliniho fašismu, vábení německého nacismu, jemuž podlehla řada sousedů a jež jí odcizilo také dceru i syna, vypráví o letité snaze některých vesničanů zabránit výstavbě přehrady, která má zatopit jejich domy, i o lhostejnosti a krátkozrakosti ostatních. Na Trinu a jejího manžela Ericha dopadají všechny historické události drtivou silou. Přesto však odmítají opustit místo, kde se narodili a žili oni i jejich předkové. Trinino vyprávění zachycuje nejenom jeden velmi zajímavý příběh dvacátého století, ale i obtížné hledání vlastní identity v pohraniční oblasti.

Marco Balzano (nar. 1978 v Miláně, kde žije a pracuje) už měl za sebou publikované dvě sbírky básní, odborné práce zaměřené především na dílo italského básníka Giacoma Leopardiho a tři úspěšné romány, když na sebe v roce 2018 strhl pozornost knihou *Zůstanu tady*, s níž se dostal mezi finalisty ceny Premio Strega. Kniha získala další významná literární ocenění jako Premio Mario Rigoni Stern, Premio Bagutta a ve Francii Prix Méditerranée. Román byl posléze přeložený do téměř třiceti jazyků (např. v Německu se prodalo na sto tisíc výtisků). Českému čtenáři se Marco Balzano touto knihou představuje poprvé.

PRIUS
PISTO

Marco Balzano

Zůstanu tady

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2022

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Tato kniha vychází za finanční podpory italského Ministerstva zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce.

Vydání laskavě podpořilo rovněž Ministerstvo kultury České republiky.

Copyright © 2018 Marco Balzano

Originally published as Resto qui in Italy in 2018 by Giulio Einaudi editore, Torino.

This edition is published in agreement with Piergiorgio Nicolazzini Literary Agency (PNLA)

Translation © Kateřina Vinšová, 2022

ISBN 978-80-7579-157-3 (PDF)

ISBN 978-80-7579-137-5 (tištěná kniha)

Riccardovi

... jen v popeli však trvá historie¹

EUGENIO MONTALE

¹ Přeložil Vladimír Mikeš

První část

Roky

První kapitola

Nevíš o mně nic, a přitom toho víš spoustu, jsi přece moje dcera. To ode mě máš vůni kůže, teplo dechu, napjaté nervy. Budu tedy s tebou mluvit jako s někým, kdo mě zná zevnitř.

Dovedla bych tě popsat do nejmenších detailů. Někdy po ránu, když je všude spousta sněhu a dům obklopuje ticho, až se tají dech, si vybavuju další podrobnosti. Před pár týdny jsem si vzpomněla na malé mateřské znaménko, co máš na rameni a na které jsi mě upozorňovala, když jsem tě koupala ve škopku. To znaménko tě přitahovalo. Nebo na kudrlinku za uchem, jedinou v tvých medově hnědých vlasech.

Pár fotografií, které mám schované, vytahuju uvážlivě, s léty se člověku snadno vloudí slzy do očí. A já nesnáším pláč. Nechci brečet, pláč je dobrý leda pro hlupáky a stejně mě neutěší. Jen mě vysílí, nemám pak chuť něco pozřít nebo na sebe natáhnout noční košili, než jdu spát. Ale člověk o sebe musí dbát a zatínat pěsti, i když už má kůži na ruku samou skvrnu. Bojovat za každou cenu. To mě naučil tvůj otec.

Celá ta léta jsem si myslela, že jsem dobrá matka. Sebejistá, duchaplná, kamarádká... Až na to, že ta přídavná jména ke mně vůbec nepasují. Ve vsi mě pořád ještě oslovují paní učitelko, ale zdraví mě na dálku. Vědí, že nejsem zrovna srdečný člověk. Občas si vzpomenu, jak jsem žákům v první obecné dávala za úkol: „Nakreslete zvíře, jemuž se nejvíc podobáte.“ Sama bych teď nakreslila želvu s hlavou schovanou v krunýři.

Líbí se mi představovat si, že by ze mě nebyla protivná matka. Nevypτάvala bych se tě, jako to věčně dělala ta moje, kdo byl ten

či onen, jestli tě zajímá, jestli s ním chodíš. Ale možná je to jen další z báchorek, které si namlouvám, a kdybys tu byla, bombardovala bych tě otázkami a při každé vyhýbavé odpovědi bych na tebe hleděla úkosem. Čím víc léta plynou, tím míň se člověk považuje za dobrého rodiče. Když se nad tím teď zamyslím, moc dobře z toho nevyjdu. Tvoje babička byla nedůtklivá a přísná, ve všem měla jasno, všechno viděla černobíle a se vším byla hned hotová. To já se utápím ve škále šedí. Podle ní je to školou. Každého trochu vzdělaného člověka měla za zbytečně komplikovaného. Za flákače, chytráka a hnidopicha. Já naopak věřila, že ve vzdělání mají především pro ženu význam slova. Události, příběhy, představy... Důležité je po nich prahnout a mít je po ruce ve chvílích, kdy se život zašmodrchá nebo když začne být holý. Věřila jsem, že jedině slova mě můžou zachránit.

Druhá kapitola

O muže jsem se nikdy nestarala. Představa, že mají něco společného s láskou, mi připadala legrační. Podle mě byli hrozně nemotorní nebo hrozně chlupatí nebo hrozně neotesaní. A někdy to všechno dohromady. Tady u nás vlastnili všichni nějakou půdu a pár kusů dobytka a ten pach na nich ulpíval. Stáj a pot. Když jsem si představovala milování, tak radši se ženou. Raději pevné lícni kosti nějaké dívky než pichlavou mužskou tvář. Ale vůbec nejlepší bylo být sama a nikomu neskládat účty. Vlastně by mi ani nevadilo stát se jeptiškou. Pomyšlení, že bych se odstříhla od světa, mě dokázalo nadchnout víc než představa, že bych měla založit rodinu. Ale myšlenka Boha mi připadala příliš náročná, a když jsem o tom přemýšlela, ztrácela jsem se v tom.

Jediný, po kom jsem koukala, byl Erich. Vídala jsem ho, když kolem nás procházel za úsvitu, s čepicí naraženou do čela a už tak časně ráno s cigaretou v koutku úst. Pokaždé jsem měla chuť vyklonit se z okna a pozdravit ho, ale kdybych okno otevřela, máti by ucítila chlad a určitě by na mě houkla, ať ho okamžitě zavřu.

„Zbláznila ses, Trino?!“ křičela by.

Máti křičela pořád. A stejně, i kdybych nakrásně okno otevřela, co bych mu asi řekla? V sedmnácti letech jsem byla hrozně neohrabaná a asi bych nanejvýš něco zablekotala. A tak jsem se za ním jen dívala, jak se vzdaluje k lesu a jeho pes Grau s flekatou srstí žene stádo před sebou. Když vedl Erich krávy na pastvu, loudal se, až to vypadalo, že se ani nepohnul. Sklonila jsem hlavu ke knize v přesvědčení, že ho zase uvidím na stejném místě,

ale pak jsem ji zvedla a on už byl maličký na konci cesty. Pod modříný, co tu už nejsou.

Tenkrát na jaře jsem se čím dál častěji přistihla, jak nad otevřenou knihou a s tužkou v puse myslím na Ericha. Pokud u toho nebyla máti, která by něco kutila jen pár kroků ode mě, zeptala jsem se tatiho, jestli život sedláka není vlastně pro snílky. Když mají okopanou zelinářskou zahradu, můžou se jen tak procházet s dobyt看kem po loukách, posadit se na kámen a v tichosti hledět na řeku, která tu pokojně teče už celé věky, nebo na chladné nebe bez konce.

„To všechno sedláci můžou, vid', tati?“

Tati s dýmku v zubech se jen pochechtával. „Běž se zeptat toho mládence, co po něm každé ráno pokukuješ z okna, jestli je to práce pro snílka...“

Poprvé jsem s ním mluvila u nás na dvoře. Tati měl v Resii truhlářství, ale dílnu měl vlastně i doma. Neustále k nám někdo chodil, jestli by mu něco neopravil. Když návštěvy odešly, máti hydrovala, že člověk nemá chvíli klidu. Ale on výtky nesnášel, a tak jí odpověděl, ať nebrblá, řemeslník přece pracuje i tehdy, když někoho pozve na skleničku nebo s ním klábosí, protože právě takhle se získávají zákazníci. Ona, aby udělala řečem konec, zatahala tatiho za jeho houbovitý nos.

„Ještě ti povyrostl,“ řekla mu.

„A tobě zase narostl zadek!“ odbyl ji.

To máti rozlítilo: „No prosím, a takového troubu si já vzala!“ a hodila po něm utěrkou. Tati se jí poškleboval a hodil po ní tužkou, ona další utěrkou, on další tužkou. Házet po sobě věcmi pro ně znamenalo dávat najevo, že se mají rádi.

To odpoledne Erich s tatim pokuřovali a přimhouřenýma očima pozorovali mraky povalující se nad Ortlesem. Tati nám

řekl, ať chvílku počkáme, že zajde pro sklenku grappy. Erich toho moc nenamluvil, většinou jen pozvedl bradu a naznačil úsměv, ale dělal to tak sebejistě, že jsem se cítila jako malá.

„Co budeš dělat po škole? Budeš učitelkou?“ zeptal se mě.

„Asi ano. Nebo možná odejdu někam pryč,“ odpověděla jsem, jen abych řekla něco dospělého.

Když jsem to vyslovila, okamžitě ve tváři potemněl. Mohutně potáhl z cigarety, že mu žhavý konec málem popálil prsty.

„To já bych z Curonu nešel,“ řekl a ukázal na údolí.

A já se na něj podívala jako malá holka, které došla slova, a Erich mě na rozloučenou pohládl po tváři.

„Vyřiď tátovi, že si tu grappu dám jindy.“

Přikývla jsem, nevěděla jsem, co říct. Opřela jsem se lokty o stůl a dívala se za ním, jak odchází. Občas jsem se ohlédla ke dveřím, protože jsem se bála, aby v nich znenadání nestanula máti. Pro lásku se člověk občas cítí jako zloděj.

Třetí kapitola

Na jaře roku 1923 jsem se připravovala na maturitu. Mussolini si počkal, až dostuduju, aby obrátil školství vzhůru nohama. O rok dřív se konal pochod na Bolzano, při němž fašisté pustili město. Podpalovali veřejné budovy, mlátili lidi, násilím vyhnali starostu, a karabiniéři tomu jako obvykle jen přihlíželi. Kdyby nestáli se založenýma rukama, a král taky, neměli jsme tu fašismus. Dodnes mě dokáže procházka po Bolzanu vyvést z míry. Všechno mi tam připadá nepřátelské. Těch stop, co tam zbylo po fašistech a jejich dvacetiletém vládnutí, je spousta a při pohledu na ně si vzpomenu na Ericha, jak by se užíral zlostí.

Až do té doby byl život, zvláště tady v pohraničních údolích, odměřován střídáním ročních období. Zdálo se, že sem nahoru dějiny nedorazí. Že jsou jako ozvěna, která se vytrácí. Zdejší jazykem byla němčina, vyznání tu bylo křesťanské a práce byla na polích a ve stáji. Nic dalšího netřeba dodávat, abys porozuměla zdejším horalům, mezi něž taky patříš už jen proto, že ses tu narodila.

Mussolini dal přejmenovat ulice, potoky, hory... Ti barbaři nenechali na pokoji ani mrtvé, přepsali jim nápisy na náhrobních kamenech. Poitalštili nám jména, donutili nás vyměnit vývěsní štíty nad krámy. Zakázali nám nosit naše tradiční oblečení. Zčistajasna jsme tu měli benátské, lombardské, sicilské kantory. Oni nerozuměli nám a my nerozuměli jim. Italština tady v Jižním Tyrolsku byla exotický jazyk, který se leda někdy ozýval z gramofonu, nebo když se tu zastavil pouliční prodejce cestou Tridentskem z Vallarsy do Rakouska, kam šel prodávat své zboží.

Tvoje zvláštní jméno se každému vtisklo do paměti, a kdo si ho nezapamatoval, pro toho jsi byla dcera Ericha a Triny. Říkali, že se podobáme jako vejce vejci.

„Kdyby se ztratila, přivedou ti ji domů!“ smál se pekař a bezzubými ústy se ti šklebil na pozdrav. Pamatuješ? Když jsi cestou ucítila vůni bochníků, táhla jsi mě za ruku, abych ti došla jeden koupit. Na ničem jiném sis tak nepochutnala jako na teplém chlebu.

Znala jsem všechny obyvatele Curonu do jednoho, ale kamarádila jsem se jen s Majou a Barbarou. Teď už tady nebydlí. Odstěhovaly se před mnoha lety a ani nevím, jestli jsou ještě naživu. Byly jsme tak nerozlučné, že jsme dokonce šly na stejnou školu. Na učitelský ústav jsme však nemohly docházet, protože byl moc daleko, ale jednou za rok jsme do Bolzana jezdily skládat zkoušky, a to byla pro nás přímo dobrodružná výprava. Vzrušené jsme bloumaly po městě, konečně jsme místo pastvin a hor viděly svět. Činžovní domy, obchody, ulice s hustým provozem.

Já a Maja jsme skutečně měly přirozený talent vyučovat a nemohly jsme se dočkat, až vstoupíme do třídy. Barbaře by se víc líbilo být krejčovou. Ale zapsala se taky, protože „aspoň zůstaneme spolu“, jak říkala. V těch letech byla jako můj stín. Neustále jsme se navzájem doprovázely domů. Před dveřmi některého ze statků jsme vždycky jedna druhé řekly: „Ještě je světlo, já tě doprovodím.“

Braly jsme to velkými oklikami, podél řeky nebo po okraji lesa, a já si vzpomínám, jak mi Barbara na těch procházkách opakovala: „Mít tak tvoji povahu...“

„Proč? Jakou mám povahu?“

„Prostě vidíš věci jasně, víš, čeho chceš dosáhnout. To já mám ve všem zmatek a věčně potřebuju někoho, kdo by mě vedl za ruku.“

„Mně ale nepřipadá, že by mi to, jaká jsem, přinášelo tolik dobrého.“

„To říkáš, protože ti nikdy není nic dost.“

„A stejně,“ pokrčila jsem rameny, „klidně bych vyměnila svou povahu za to, být tak hezká jako ty.“

Ona se usmála, a když kolem nikdo nebyl nebo se začínalo smrákat, dala mi pusu a říkala mi milá slůvka, která si už nepamatuju.

S příchodem duceho bylo jasné, že nejspíš zůstaneme bez práce, protože nejsme Italky, a tak jsme se všechny tři začaly ten jazyk učit v naději, že pak nás přece jenom vezmou. Jarní odpoledne toho roku jsme trávily na břehu jezera nad učebnicemi italské mluvnice. Scházely jsme se hned po obědě, jedna si v ubrousku nesla ovoce, druhá ještě cestou dojídala poslední sousto.

„Od teďka se už německy nemluví!“ řekla jsem, abych je ukáznila.

„Já chci být učitelka, ale ne v cizím jazyce!“ namítla Maja a sklapla svůj počmáraný sešit.

„A co já? Já chtěla navrhovat šaty!“ přihřála si polívčičku Barbara.

„Hele, přece tě nikdo nenutil, abys byla učitelkou,“ odsekla jí Maja.

„Slyšíte tu potvoru...? Jak to, že mě nikdo nenutil?“ protestovala Barbara a svazovala si přitom do ohonu hřívu zrzavých vlasů, které jí všude vyklouzávaly. A pak zase začala s tím, že bychom se měly sestěhovat a nevdávat se.

„Dejte na mě, jestli se vdáme, budou z nás služky,“ dodávala přesvědčeně.

Po návratu domů jsem šla vždycky hned spát. Nutně jsem potřebovala samotu. Vlezla jsem si do postele a ve vlhké tmě